

Dags att höja ribban!

Samverkan för små barns språkutveckling



Kerstin Rydsjö

Projektet har genomförts med stöd av Region Halland och Kulturrådet.
Om du vill beställa fler exemplar av denna broschyr, kontakta broschyrbeställningen
telefon 035-16 43 43 eller beställ via www.regionhalland.se/broschyren/regionbiblioteket.
Där kan du också ladda ner den som en pdf.

Denna upplaga är uppdaterad vad gäller Bokstart Sverige och Språkstart Halland – små barns språk-
utveckling. Ansvarig för dessa uppdateringar är Region Halland. Övrig text är inte uppdaterad men
länkar och adresser har kontrollerats och uppdaterats, så den intresserade kan informera sig om hur
övriga svenska och internationella projekt utvecklats sedan 2015.

Text och innehåll: Kerstin Rydsjö

Foto: Fotograf Adde, Magnus Andersson, Pixhill, Shutterstock. Illustration Språkstart Halland: Stina Wirsén

Produktion och form: Kultur i Halland

Tryck: Danagård LiTHO AB, december 2017

ISBN: 978-91-984514-0-5

© 2017 Kultur i Halland – Regionbiblioteket

Dags att höja ribban!

Samverkan för små barns språkutveckling

Lyssna på små barn!

De låter och leker,
de jollrar och gnolar.

De iakttar och härmar andra barn och vuxna.

Se på små barn,
hur de jobbar med språket!

De smakar på ord, lyssnar och funderar.

De släpar runt med böcker,
sorterar, packar, bläddrar och läser,
ofta flera barn i samspel.

De gungar ord och rytmer.

Och de uppmanar oss vuxna: "Läsa bok!" ¹⁾



Inledning

Det finns många goda exempel på hur barnhälsovård och bibliotek i Sverige samverkar för att stödja och stimulera små barns språkutveckling. Inom Region Halland har bibliotek och barnhälsovård samarbetat i flera olika projekt under 2000-talet, som alla syftar till att utveckla metoder och material som stöd och inspiration för barn och föräldrar i Halland.²⁾

Samarbetet fick en delvis ny inriktning genom paraplyprojektet *Samverkan BVC – bibliotek för barns språkutveckling: forskning och best practice*. Här har två projekt genomförts som båda syftar till att utveckla kunskap om samarbete mellan barnhälsovård och bibliotek, i ett vidare perspektiv. I en kunskapsöversikt, *Dags att höja ribban!?*, sammanställdes och analyserades resultat från svenska och internationella projekt och aktuell, internationell forskning.³⁾ I ett följande projekt kartlades nivån på samverkan i Sverige genom enkäter till BVC-sjuksköterskor och bibliotekarier, barnhälsovårdsutvecklare och barnbibliotekskonsulenter. Resultatet sammanställdes och analyserades i en projektrapport, *Samverkan mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige*.⁴⁾ Den sammantagna bild som de båda rapporterna ger är att det finns en mängd väl beprövade metoder för att stimulera små barns språkutveckling, både i Sverige och internationellt. Det som ofta saknas är en utvecklad samverkan mellan olika aktörer och, framför allt, ett tydligt ledningsansvar och en tydlig politisk vilja, på alla nivåer.

Syftet med denna broschyr är att sammanfatta erfarenheter och kunskaper från de två rapporterna, i ljuset av att regeringen genom Kulturrådet beslutat att göra en stark satsning på föräldrastöd för små barns språkutveckling. Målgrupp för bro-

schyren är i första hand de professioner och yrkesgrupper, som arbetar med små barns språkutveckling. Vi presenterar dem här:

Flera yrkesgrupper har ett uppdrag att arbeta med små barns språkutveckling, de har *ett gemensamt professionellt objekt*. Fokus varierar utifrån varje professions särskilda kunskaper och kompetenser men det gemensamma är att man ser till barnet i familjen och till barns och föräldrars samspel i språk- och läsutvecklingen.

BVC-sjuksköterskan följer barnets språkutveckling genom förskoleåren och screenar alla barn för att bedöma utvecklingen av kommunikation, språkförståelse, språkanvändning och tal. I samråd med föräldrarna kan barnet remitteras till en logopedmottagning. *Logopeden* har fokus på språkavvikelse och språkstörningar. Nationellt har ca 6–10 % av barn i förskoleåldern en språkstörning. *Bibliotekarien* använder bibliotekets resurser – barnlitteraturen, rim- och ramsstunder och annat – för att stimulera språkutveckling och inspirera barn och familjer till läsning. *Förskolepedagogens* uppdrag är att stimulera och utmana varje barn att utveckla språk, lärande och identitet, i samverkan med föräldrarna.

En förutsättning för att kunna samarbeta kring det vi kallar ett gemensamt, professionellt objekt, det som i vårt sammanhang är *små barns språkutveckling*, är att man ser nyttan av att ta tillvara flera yrkesgruppers *olika* kompetenser.

BVC-sjuksköterskor, logopeder, bibliotekarier och förskolepedagoger närmar sig små barns språkutveckling på olika sätt – men när de lägger ihop sina kunskaper och samarbetar kan de ta samverkan till en ny nivå. Då medverkar de till att höja kvaliteten på insatserna för de små barnen och deras föräldrar!

Den här broschyren bygger i huvudsak på de två rapporterna. Vi har inte velat tynga texten med sidhänvisningar till rapporterna utan hänvisar läsaren till de utförliga innehållsförteckningarna i dessa. När andra texter används, eller när resonemang bygger på specifika källor, finns naturligtvis hänvisningar till dessa.

Dags att höja ribban!?

En rapport om samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek kring små barns språk- och litteracitetsutveckling.



Kerstin Rydsjö

BÄSTA LIVSPLATSEN
Region Halland

Samarbete mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige:

En utökad kartläggning och nulägesbeskrivning



Anna Hampson Lundh
Katarina Michnik

BÄSTA LIVSPLATSEN
Region Halland

Två frågor är i fokus:

1

VARFÖR ÄR DET VIKTIGT ATT SATSA
PÅ SMÅ BARNES SPRÅKUTVECKLING?

2

VARFÖR ÄR DET VIKTIGT ATT SAMVERKA
KRING SMÅ BARNES SPRÅKUTVECKLING?

I broschyren lyfter vi fram och diskuterar de två frågorna under följande rubriker:

s. 11 Därför är det viktigt att satsa på små barns språkutveckling

s. 14 Bookstart

s. 16 Några byggstenar i språkutvecklingen

s. 19 Föräldrarnas/familjens betydelse i språkstimulerande program

s. 21 Metoder i språkstimulerande program

s. 23 Sammanfattning

s. 25 Därför är det viktigt att samverka kring små barns språkutveckling

s. 27 Samverkan mellan barnhälsovård och folkbibliotek i Sverige

s. 28 Utvecklingsområden

s. 29 Två goda exempel: Språknätet och Språk-kedjan

s. 32 Slutsatser

s. 33 Bokstart Sverige och Språkstart Halland – små barns språkutveckling

s. 34 Bokstart Sverige

s. 34 Språkstart Halland – små barns språkutveckling

s. 36 Källor och referenser

Därför är
det viktigt att
satsa på små barns
språkutveckling

Därför är det viktigt att satsa på små barns språkutveckling

För det enskilda barnet är ett rikt och utvecklat språk avgörande för utvecklingen av det egna jaget, och för barnets hela liv. Språket är en grundläggande rättighet. Det är avgörande för att vi ska kunna kommunicera med andra människor, kunna informera oss och vara delaktiga i samhället, kunna ta del av litteratur och kultur. De yrkesgrupper som har som uppgift att stödja små barns språkutveckling är väl medvetna om allt detta, och det är också många föräldrar, politiker och beslutsfattare. Men vi vet också att många barn inte får det stöd och den stimulans som de behöver.

Små barns språkutveckling uppmärksammas numera allt oftare i media. En viktig orsak till detta är att internationella skolundersökningar, som PISA- och Pirls-studierna, visar på försämrade resultat när det gäller elevers läsförståelse och läsförståelse.⁵⁾ Ansvariga, både i Sverige och andra länder, letar efter förklaringar och möjliga lösningar. Läsförståelse och läsförståelse har betydelse för i stort sett varje skolämne och i förlängningen påverkas elevernas möjligheter till fortsatta studier och yrkesval och deras liv som vuxna. Idag vet vi att tidiga, språkstimulerande insatser i hemmen har avgör-

ande betydelse för små barns språkutveckling. Forskning om betydelsen av tidig språkstimulans har genomförts i många olika länder, ofta över lång tid. Insatserna har visat sig ha långsiktiga effekter, de påverkar barnens skolresultat också efter flera år.

Faktorer som verkar ha särskilt stor positiv betydelse är:

- en positiv attityd till läsning i hemmet
- föräldrarnas engagemang
- regelbunden högläsning
- tillgång till böcker, tidningar etc. i hemmet

Program som stödjer små barns språk- och läsutveckling före skolåldern har därmed blivit högtintressanta, och i många länder satsas det nu stort på föräldrastödjande program. Man har funnit att bristande stöd och stimulans för små barns språkutveckling kan få stora konsekvenser för det enskilda barnet, för familjen och för samhället. Det finns också ekonomiska analyser som visar att kostnaderna för tidiga, språkstimulerande insatser är små jämfört med de vinster som genereras.



Bookstart

Språkstimulerande program för små barns språkutveckling har utvecklats runt om i världen. Det program vi framför allt ska uppmärksamma här är *Bookstart*, som startade i Storbritannien för mer än 20 år sedan. Programmet finns idag i närmare 40 länder, och i alla världsdelar. Grundidén är densamma men programmen anpassas alltid till ländernas olika förutsättningar. Det finns naturligtvis även andra program för små barns språkutveckling. Väl spritt internationellt är *Reach Out and Read*, ROR, som vuxit fram i USA, och som bygger på bokgåvor och andra insatser på vårdcentraler och läkarmottagningar. Även ROR har anslutit sig till *Bookstart*, information finns på *Bookstarts* webbplats.⁶⁾

Programmet Bookstart

Programmet startade i Storbritannien 1992 och riktar sig till småbarnsföräldrar. Det drivs av stiftelsen *BookTrust* och bygger på samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek.

Grunden i *Bookstart* är att alla nyfödda barn erbjuds en bokgåva som oftast överlämnas av BVC-sjuksköterskan vid ett hembesök, men ibland när föräldrarna besöker BVC eller biblioteket. Ofta erbjuds en andra och en tredje bokgåva under småbarnsåren. Bokgåvan åtföljs av goda råd till föräldrarna om hur man kan stimulera språkutvecklingen och om betydelsen av att läsa tillsammans med barnet. Föräldrarna får också en inbjudan till det lokala biblioteket.

Bokgåvorna kompletteras ofta med kringmaterial, som klistermärken och små affischer. Man marknadsför programmet med kampanjer, som barnboksveckor, tävlingar och författarbesök. Webben används för kontakt med för-

äldrar och professionella. Man vänder sig också direkt till barnen med spel och tävlingar och till föräldrarna med korta, inspirerande filmer.

Bookstart i Storbritannien riktar sig till alla barn, det är ett generellt program. Över tid har man också utvecklat program som riktat sig till särskilda grupper, till exempel ut-satta familjer eller flerspråkiga familjer. Just nu (2015) drivs programmet *Bookstart Corner* på familjecentraler runt om i England. Föräldrar erbjuds hembesök av familjecentralens personal, vid fyra tillfällen. Barn, föräldrar och personal från familjecentralen leker, sjunger, ramsar och läser tillsammans. Resultaten, så här långt, visar framför allt att en stor andel föräldrar nu gjort lek och läsning till en vardaglig rutin och att de känner sig säkrare på hur de kan läsa och berätta för sina barn. Fler föräldrar besöker också biblioteket och olika rim- och ramsstunder.

Utvärderingar av Bookstart

Flera undersökningar har gjorts där barn och föräldrar som ingått i *Bookstart*-program har jämförts med kontrollgrupper. Programmet har, enligt undersökningarna, förändrat familjernas attityder till läsning och deras läs- och bokvanor. Föräldrarna har också förändrat sitt sätt att läsa med barnen: de pratar om berättelsen, relaterar den till barnets erfarenhetsvärld, och uppmuntrar barnet att fundera vidare ”vad tror du hände sen?”. Dessa förändringar kan kopplas till de goda råd som föräldrarna fått. Fler *Bookstart*-föräldrar än i kontrollgrupperna går till biblioteket med sina barn.

Några utvärderingar har granskat barnens prestationer vid flera tillfällen under deras tidiga skolår. Testen har omfat-

tat aspekter som läsning, läsförståelse, stavning och matematik. Sammanfattningsvis har *Bookstart*-barnen presterat bättre än kontrollgrupperna i samtliga test.

Resultaten från utvärderingarna av *Bookstart* har tagits tillvara för att utveckla programmet vidare, både i England och i övriga världen.

Ekonomisk analys av *Bookstart*

När människor inte lär sig att läsa och använda sitt språk tillräckligt bra innebär det stora kostnader för samhället. En rapport från revisionsföretaget KPMG, *The long term costs of literacy difficulties*, visar tydliga samband mellan läs- och skrivsvårigheter och ökade utgifter för samhället inom en rad områden: utbildningskostnader, sociala kostnader, kostnader inom arbetsmarknad, hälsa och sjukvård, kriminalvård.⁷⁾


Samma rapport visar för övrigt att läslust är en viktig faktor för studieframgångar senare i livet.

En s.k. SROI-analys av *Bookstart* publicerades 2010. Analysen innebär att man granskar en insats utifrån sociala, ekonomiska och miljömässiga faktorer och uttrycker värdet i pengar. Det totala ekonomiska värde som *Bookstart* skapar, för barn, föräldrar och samhället, beräknades här som förhållandet 1:25. Vinsten är alltså, enligt analysen, många gånger större än programmets kostnader.⁸⁾

En utförligare presentation av *Bookstart* finns i rapporten *Dags att höja ribban!?*, kapitel 4.




Några byggstenar i språkutvecklingen



Grunderna för språk- och läsutveckling finns i det talade språket, i samtal och kommunikation med det lilla barnet. Detta är den viktiga grunden för all språkutveckling. Föräldern eller en annan vuxen som sjunger med barnet, rimmar och ramsar, leker och pratar, pekar och benämner, frågar och bekräftar, bidrar till språkutveckling.

Att läsa böcker för små bebisar innebär att barnet också får möta skriftspråket, i pekböcker och enkla bilderböcker. Barnet möter bilder som symboliserar vardagliga ting och händelser, men också ett språk som skiljer sig från talspråket. Allt detta bidrar till språkutveckling och är, i all sin enkelhet, av största betydelse för språk- och läsutvecklingen. Undersökningar visar att barn som regelbundet blir lästa för snabbt ökar sitt ordförråd, eftersom talat språk skiljer sig markant från böckernas skrivna språk.

Det lilla barnet, som får tidiga, positiva erfarenheter av böcker och berättelser, börjar utveckla en identitet som läsare: jag är en som tycker om berättelser, jag känner igen böcker, jag har mina egna favoriter!



När
ska man
börja läsa för barn?
Ja det går egentligen inte att
börja för tidigt. Det lilla barnet i
mammans mage känner igen föräldrarnas
röster, och reagerar på dem. I språkprojekt runt om
i världen vänder man sig ofta till nyblivna föräldrar, med
uppmaningar att "duscha" barnen med ord, ljud, lek och sång!
Böckerna finns med från början, bokgåvor är en viktig del av
projekten. När man ger en bok till ett nytt litet barn når man ofta många
fler – äldre syskon, mor- och farföräldrar, andra släktingar och vänner.

Det finns en stark, ömsesidig relation mellan läslust och läsförmåga. Tycker man
om att läsa så vill man gärna läsa mer, och läsförmågan utvecklas ju mer man
läser. Omvänt kan man se att barn som har problem med läsförmågan inte gärna
läser. Under skollåren växer glappet mellan starka och svaga läsare.

Den samlade kunskapen om små barns språkutveckling
är förstås mycket större än så här, och vi vet också att det
är mycket som vi inte vet. Två framstående svenska barn-
språkforskare, Monica Westerlund och Dagmar Lagerberg,
undersökte hur mammor samspelade med sina 18 månader
gamla barn. De fann starka samband mellan barnens ord-
förråd, kommunikationen och att mammorna läste högt för
sina barn, och de efterlyste mer forskning för att kunna klar-
göra orsakssambanden. Avslutningsvis skriver de:

*In the meantime we strongly recommend organizations working
with parents and children, to develop methods for encouraging
parents to communicate positively with their children and intro-
duce them at an early age to the fascinating world of books.⁹⁾*

Språket utvecklas inte i samma takt
hos alla barn, variationerna är stora.
När föräldrar oroar sig för hur deras
barn utvecklar språket frågar de ofta
BVC-sjuksköterskan. Det kan handla
om sent joller eller tal, jämfört med an-
dra barn, eller om att barnet inte klarar
av att uttala vissa ljud. Ibland kan oron
gälla nedsatt språkförståelse eller att
barnet är passivt och inte kommuni-
cerar med omgivningen. Kunskap om
språkstörningar är en viktig byggsten
i den samlade bilden av små barns
språkutveckling.



NATURLIGA RÄTTIGHETER

Föräldrarnas/familjens betydelse i språkstimulerande program

Forskning inom området små barns språkutveckling har tydliggjort hur viktig familjen och föräldrarna/vårdnadshavarna är för små barn. Detta gäller förstås i många olika sammanhang, men också för dem som vill utforma stödprogram för små barns språk- och läsutveckling. Termen *family literacy* används för att beskriva program som tar sin utgångspunkt i familjen. En omfattande EU-studie som grundar sig i en genomgång av aktuell forskning, hävdar att inget program som utformas för att stödja små barns språkutveckling kan bli framgångsrikt om inte familjen inkluderas.¹⁰⁾ En granskning av resultaten i en mängd europeiska studier visar att *family literacy*-program så gott som alltid är effektivare och ger bättre resultat än insatser i skolan när man ser till effekten på barnens språkutveckling.¹¹⁾

Men går det verkligen att tala om ”familjen”? Familjer ser olika ut och föräldrar är olika. Ja, det tycks som att alla föräldrar drar nytta av att bli uppmärksammade på vikten av att tala med, sjunga med och läsa tillsammans med sina små barn. Även välinformerade föräldrar, som själva är läsande personer, intygar att de haft nytta av att bli påmindas om hur viktigt det är att läsa för sina små barn och att göra det till en vana. Framför allt har de ändrat åsikt om *när* man kan börja läsa för små barn.

Familjer där man i hemmet talar ett annat språk än svenska, ser förstås också olika ut. Budskapet till föräldrarna är att fortsätta att prata, sjunga, berätta, rimma och ramsa med barnen på modersmålet. I modersmålet finns minnen och känslor, där finns familjens historia. Samtidigt behövs en särskild lyhördhet inför den komplexa språkliga situation

som många familjer kan befinna sig i, när man kanske talar flera språk i familjen. Inom projektet *Språknätet* i Uppsala län har man tagit fram en broschyr som beaktar flera aspekter av flerspråkighet och som vänder sig till föräldrar. Den är tillgänglig på flera språk.¹²⁾ I nationella, språkstimulerande program är bokgåvorna oftast på respektive lands officiella språk, men det finns också program där man valt att ge bokgåvorna på familjernas modersmål. I pilotprojektet *Bokstart Sverige* (s. 34) är gåvoböckerna på svenska medan informationsmaterialet är översatt till många språk. I det engelska *Bookstart* kan föräldrarna välja gåvoböcker med engelsk text och parallelltext på något annat språk. Men pekböcker och bilderböcker för små barn går att använda på så många sätt, oavsett språk: titta, peka, prata, berätta – använd vilket språk du vill! Den som överlämnar bokgåvan måste också kunna informera om bibliotekets resurser, och att man nästan alltid kan låna barnböcker på det egna modersmålet.

För de professionellt engagerade – bibliotekarier, BVC-sjuksköterskor och andra – är det viktigt att reflektera över vad de språkstimulerande projekten är. De är inte, i första hand, biblioteksprojekt eller hälsofrämjande projekt. De är i första hand föräldrastödjande projekt. De professionella bidrar med sina kunskaper och med språkglädje och lekfullhet. De kan inspirera och visa föräldrar hur man i vardagen på olika sätt kan språkstimulera små barn. Flera undersökningar visar att det är ovana och osäkra föräldrar som drar störst nytta av sådana insatser, och detta gäller både för program som riktar sig till alla föräldrar och för program som riktar sig till särskilda målgrupper. Föräldrarna får ökat självförtroende, nu vet de hur de kan stödja och språkstimulera sina barn, och de växer som förebilder för sina barn.



Metoder i språkstimulerande program

Vi har konstaterat att några faktorer visat sig vara särskilt betydelsefulla för små barns språkutveckling: en positiv attityd till läsning i hemmet, föräldrarnas engagemang, regelbunden högläsning och att det finns böcker i hemmet. Programmen har tagit fasta på detta och utvecklat insatser som stöder en eller flera av dessa faktorer. Några insatser kan tyckas konkreta och handfasta, men alla förutsätter ett förhållningssätt med stor lyhördhet för familjers olikheter.

■ Utgångspunkten i alla språkstimulerande program är att stödja samspelet och kommunikationen mellan barn och föräldrar. Som nybliven förälder behöver man kanske bli uppmärksam på att också riktigt små barn har lust och förmåga till kommunikation: barnet söker ögonkontakt, lyssnar och härmar, barnet vill vara med! Att svara på barnets miner och rörelser, att upprepa barnets ljud, att sjunga, rimma och ramsa är att stödja språkutveckling. Bibliotek och öppna förskolor använder kunskapen om små barns kommunikation när de arrangerar rim- och ramsstunder och sångstunder för de yngsta barnen.

■ I programmen har bokgåvorna stor betydelse – i många hem finns kanske inga barnböcker alls. Bokgåvorna ska gärna vara flera och ges vid flera tillfällen under småbarnsåren för att upprätthålla barnens och föräldrarnas intresse och lust till böcker. De ska gärna kombineras med lekfullt kringmaterial, som posters, klistermärken osv.

■ Kvaliteten på bokgåvorna ska vara hög – det ska vara noggrant utvalda böcker som är åldersadekvata och anpassade till målgruppen. Nya bokgåvor ska innebära nya utmaningar och ny stimulans.

■ Minst lika viktigt som bokgåvor är stödet till föräldrarna, att någon visar *hur* man kan prata, sjunga, läsa på ett lekfullt sätt. Man måste inte läsa all text, man kan berätta om bilderna, det gör absolut inget om man inte läser klart hela boken. I flera undersökningar framkommer att föräldrarna behöver och efterfrågar dessa råd och tips, och att de är avgörande för programmets resultat. Var för sig och tillsammans syftar dessa insatser till att påverka attityder till böcker och högläsning, så att de ses som något vardagligt och roligt. Detta är själva grundbulten i programmen.

■ I olika undersökningar framkommer hur viktigt det är att lyssna till dem frågan berör – familjen, föräldrarna. Det går inte att arbeta med *en* idé, *ett* förhållningssätt till alla föräldrar. Föräldrar som själva har problem med att läsa och skriva är sällan biblioteksbesökare. Föräldrar som brottas med bekymmer som arbetslöshet eller dålig ekonomi har kanske inte sina barns språkutveckling högst på dagordningen. Föräldrar med andra modersmål än svenska behöver kanske annan och mer information än svenska föräldrar. Att vara medveten om detta, att lyssna och vara lyhörd, är A och O i språkutvecklande program!

■ Att utveckla program där man arbetar för att nå hela familjen, genom marknadsföring och olika erbjudanden, har visat sig spela stor roll för att programmen ska bli framgångsrika. Det tycks också ha stor betydelse för programmets långsiktighet och hållbarhet att de öppnas upp så att barn och föräldrar kan bli delaktiga och påverka innehåll och utformning. Att satsa på metodutveckling så att programmen på ett mer systematiskt sätt involverar barn och föräldrar – inte bara ”erbjuder” utan också ”inbjuder” – borde därför vara en viktig utmaning. I ett svenskt projekt fick 30 familjer, hälften svensk-



språkiga och hälften med andra modersmål, pröva fyra olika småbarnsböcker under ett par månader. Utifrån familjernas synpunkter valdes två böcker som sedan blev gåvoböcker till nyblivna föräldrar.¹³⁾

■ Hembesök ingår i olika typer av familjestödande program, världen över. ”Hembesökarna” kan, gör och visar. En stor fördel med hembesök är att det är föräldern/familjen som är på hemmaplan och hembesökaren som är gäst. Det ger båda parter möjlighet till samtal i lugn och ro, till frågor och svar. Flera språkstimulerande program, både generella och sådana som riktar sig till särskilda målgrupper, använder metoden. Hembesök är också en självklar del av BVC-sjuksköterskans arbete i Sverige, sedan många år. Alla familjer med nyfödda barn erbjuds ett hembesök, och ofta återkommer sjuksköterskan till familjen flera gånger. Som en av många aspekter ser sköterskan hur samspel och kommunikation fungerar mellan barn och föräldrar, och kan inspirera föräldrarna till tittut-lekar, sånger, rim och ramsor.

I Sverige startade projektet *BokNallen* i Markaryds kommun redan 1984, som ett samarbete mellan BVC och bibliotek. Projektet innebar att alla nyblivna föräldrar i kommunen erbjöds ett hembesök under barnets första år. BokNalle hade med sig en bokgåva till barnet, läste och lekte kring den, och pratade med föräldern om språkutveckling och språkstimulans. Forskare följde barnen under flera år och kunde visa på positiva effekter. Projektet kom efterhand att inspirera andra kommuner till liknande insatser. Även projektet *Bogstart* i Danmark,¹⁴⁾ som pågått sedan 2008, har inspirerats av *BokNallen*. *Bogstart* vänder sig till alla familjer i ”utsatta bostadsområden” och bibliotekarier gör hembesök i familjerna vid flera tillfällen under småbarnsåren.

Det nystartade svenska *Bokstart* har i sin tur inspirerats av *Bogstart*, och man arbetar med hembesök på liknande sätt.

■ I det engelska *Bookstarts* program ingår att familjerna bjuds in till det lokala biblioteket. Det har inte alltid fungerat så bra, främst beroende på att många föräldrar själva inte är biblioteksbesökare, men också för att biblioteket inte alltid upplevs som en inbjudande plats. Men när biblioteken kvalitetssäkras som familjevänliga platser, när de marknadsförs till familjerna och hela lokalsamhället blir medvetet om bibliotekets resurser för små barns språk- och läsutveckling, då får biblioteken stor betydelse för programmets framgång. I båda rapporterna från Region Halland kan vi se flera exempel på det.

■ Användarundersökningar behövs både för viktig feedback och för att få syn på brister i programmen eller behov av förändrade insatser. Vad tycker barnen och föräldrarna, svarar verksamheten mot deras behov? För att kunna bedöma de insatser som görs måste verksamheten utvärderas regelbundet, det är en viktig del av metodutvecklingen.

Sammanfattning

I detta avsnitt har vi presenterat det engelska programmet *Bookstart* som utvecklats under lång tid och inspirerat många länder, världen över, att utveckla språkstimulerande program för små barn. Vi har visat på några viktiga byggstenar i små barns språkutveckling. Vi har sedan lyft fram familjens och föräldrarnas avgörande betydelse och gett exempel på olika metoder som olika föräldrastödjande program arbetar med. Men för att åstadkomma långsiktiga och hållbara insatser i språkstödjande program för småbarnsfamiljerna krävs dessutom samverkan mellan olika instanser och aktörer. Frågan om samverkan utvecklas i nästa avsnitt.



Därför är det
viktigt att samverka
kring små barns
språkutveckling

Därför är det viktigt att samverka kring små barns språkutveckling

Samhället som helhet efterfrågar litteracitet – välutbildade och läsande medborgare är en gemensam angelägenhet. Frågor om språk- och läsutveckling rör därför många samhällsaktörer: barnhälsovård, familjeomsorg, förskola, bibliotek, arbetsmarknad, utbildningssamhälle, ekonomi.

I olika rapporter, utredningar och centrala dokument, både på nationell nivå och på EU-nivå, understryks behovet av samverkan och fördelarna med samverkan.¹⁵⁾ I dessa skrivningar ligger insikter om att samverkan kan ge vinster, på flera plan. Ett bättre utnyttjande av gemensamma resurser är en aspekt. En annan är att olika yrkesgruppers kunskaper och kompetenser kan samspela med och komplettera varandra. Först och främst finns erfarenheter av att samverkan kan spela stor roll för familjerna.

Vi vet att föräldrar ofta upplever samhällets insatser som splittrade. Om de olika aktörer som föräldrar möter visar att de känner varandra, att de har en samsyn kring gemensamma frågor och att de vill och kan samarbeta för barnens och familjernas bästa – då kan det leda till höjd kvalitet på insatserna till barn och föräldrar. När föräldrar möter samma grundhållning, samma insikt om vikten av språk- och läsutveckling hos alla berörda aktörer, kan det bidra till känslan av sammanhang i tillvaron och till att föräldrarnas engagemang ökar.

Samtidigt måste vi konstatera: samverkan är inte enkel. Barriärerna mellan olika institutioner är starka och samverkan skrivs sällan in som ett krav i upphandlingar eller myndighetsinstruktioner.



Samverkan mellan barnhälsovård och folkbibliotek i Sverige

Samverkan mellan bibliotek och barnhälsovård har en lång historia i Sverige. Åtminstone sedan 1970-talet har folkbiblioteken och barnhälsovården samverkat för att nå ut till föräldrar med information om språkutveckling, böcker och läsning. Som ett led i Regionbibliotek Hallands projekt, *Samverkan BVC – bibliotek för barns språkutveckling: forskning och best practice*, genomfördes under 2012 och 2013 fyra nationella enkätundersökningar till berörda professioner. BVC-sjuksköterskor, bibliotekarierna på folkbibliotek, barnhälsovårdsutvecklare och barnbibliotekskonsulenter besvarade frågorna som framför allt rörde samarbetets omfattning, innehåll och metoder, samt olika aspekter av samarbetets organisation. Denna undersökning är den första i sitt slag. Resultatet presenterades i rapporten *Samarbete mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige*.¹⁶⁾

Samarbetets omfattning

I enkätsvaren framträder bilden av ett omfattande samarbete. Det förekommer i alla län, om än inte i alla kommuner. Det är inte heller säkert att ett folkbibliotek samarbetar med samtliga barnvårdscentraler i kommunen – det finns betydligt fler BVC än det finns bibliotek i kommunerna.

På kommunal nivå besvarades enkäten av 300 bibliotekarierna (svarsfrekvens: 87 %). Endast 2 % uppgav att samarbete *inte* förekommer. 1 263 BVC-sjuksköterskor besvarade enkäten (svarsfrekvens: 56 %). Av dessa uppgav 4 % att BVC aldrig samarbetat med biblioteket, och 9 % svarade att samarbete funnits men att det upphört.

På regional nivå besvarades enkäten av 35 barnhälsovårdsutvecklare och 20 barnbibliotekskonsulenter (svarsfrekvens 95 % respektive 91 %).

94 % av barnhälsovårdsutvecklarna och 95 % av barnbibliotekskonsulenterna svarade att samarbete förekommer i deras län/region.

Samarbetets innehåll och metoder

Den vanligaste formen för samarbete är bokgåvor till barn under 2 år, och den näst vanligaste är samarbete kring föräldrautbildningen. Vanligt är också att BVC delar ut bibliotekets broschyrer om språk och läsning, som är översatta till många olika språk. Den grupp man oftast vänder sig till är barn 0-2 år och deras föräldrar. Man samarbetar också kring specifika målgrupper, som barn med språkstörningar och flerspråkiga barn och deras föräldrar.

I enkätsvaren framkommer en mängd exempel på välfungerande samarbeten och på hur barnbibliotekarierna, BVC-sjuksköterskor och logopederna tillsammans utvecklat inspirerande och kreativa metoder med syftet att främja små barns språkutveckling. Så kan barn i Gävleborgs län få *Språkpiller* på recept, det vill säga förslag på lämpliga böcker att läsa när logopeden uppmärksammat en språkstörning. I många kommuner där biblioteket medverkar i föräldrautbildningen innehåller träffen en sångstund eller en rim- och ramsstund, och i flera län finns numera en väska med ett urval språkstimulerande böcker på varje BVC-mottagning.

Samarbetets organisation

När det gäller samarbetets organisation visar svaren på kommunnivå att samarbetet i hög grad är personberoende

och bygger på kontakt vid behov mellan ansvariga bibliotekarierna och BVC-sjuksköterskor. Planerade kontakter och utvecklade nätverk är ovanliga. Ett välfungerande samarbete riskerar därför att tappa fart eller upphöra om engagerade nyckelpersoner försvinner från verksamheterna. Regelbunden, gemensam fortbildning förekommer bara i ett fåtal län/regioner.

Av enkätsvaren framkommer att samarbetet sällan är stabilt förankrat hos chefer och politiker. Gemensam planering, ansvarsfördelning, uppföljning etc. är ovanligt, liksom förankring på politisk nivå i skriftliga överenskommelser. Marknadsföring av samarbetet på bibliotekens hemsidor förekommer sällan, inte heller information på 1177.se, och slående är hur få av de svarande som uppger att man undersökt föräldrarnas syn på samarbetet.

Sammanfattningsvis konstateras i rapporten att ”formaliserade, fördjupade och långsiktiga samarbeten vars planering är politiskt förankrade och som följs upp och utvärderas tycks vara ovanligt”.

Utvecklingsområden

Utifrån resultat och analys av enkäterna lyfter författarna fram sex angelägna utvecklingsområden:

■ *Föräldrautbildningar.* Bibliotekets medverkan bör vara en tydligt integrerad del av föräldrautbildningen, med syftet att visa föräldrarna hur de båda professionernas expertkunskaper kompletterar varandra, och för att skapa bättre möjligheter att fånga upp föräldrarnas skiftande behov av information och stöd för språkutveckling.

■ *Gemensam planering, marknadsföring och uppföljning.* För att fördjupa samverkan och arbeta långsiktigt krävs att man tillsammans tar fram tydliga mål och syften med samverkan, fördelar ansvar, arbetar med marknadsföring, dokumentation och uppföljning. Hållbart samarbete kräver också att alla inblandade, inte minst föräldrarna, ser betydelsen av samarbetet.

■ *Användarundersökningar.* För att kunna bedöma hur insatserna tas emot och om projekten verkligen stöder språkutveckling behövs undersökningar på både kort och lång sikt. Enkäterna visar att man sällan tar reda på hur föräldrarna värderar insatserna eller vilka behov barnen och föräldrarna har.

■ *Skriftliga överenskommelser.* Gemensamt formulerade mål och syften ger en stabil grund för samarbetet och bidrar till att detta blir mindre beroende av enskilda individer.

■ *Gemensam och regelbunden fortbildning.* Syftet är att genom nya kunskaper utveckla den gemensamma kunskapsbasen, ge tillfälle till gemensam reflektion och stärka samverkan.

■ *Förankring hos chefer och ansvariga politiker.* Politiskt stöd och stöd från verksamhetsledare, på både kommunal och regional nivå, är avgörande för att samverkan ska bli framgångsrik, långsiktig och hållbar. Frågan om alla små barns och barnfamiljers rätt till stöd och stimulans för språkutveckling och läslust kräver engagemang och insatser på många plan, och är i grunden en politisk fråga.

Enkätresultaten visar hur professionellt verksamma ser på samverkan. I enkätsvaren framträder en bild av ett samarbete kring små barns språkutveckling som i många stycken

är välfungerande, grundad i forskning, systematisk och inspirerande. De brister och problem som uppmärksammas syns framför allt i samarbetets organisation, i hållbarhet och långsiktighet. De hinder som lyfts fram, av samtliga professioner, är bristen på tid, otydlig ledning och bristande politisk styrning. Detta framträder inte bara i analysen av det kvantitativa enkätmaterialen utan också i många av kommentarerna som lämnats av de svarande.

Två goda exempel: Språknätet och Språk-kedjan

I det följande vill vi lyfta fram två svenska exempel som med stor framgång har utvecklat samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek, och dessutom har involverat flera professioner i samarbetet. Man har byggt upp samverkan steg för steg och under många år utvecklat gemensam kunskap kring små barns språkutveckling.

Språknätet i Uppsala län

Bibliotek och barnhälsovård har samverkat länge, på regional nivå. Man har fått till stånd skriftliga överenskommelser, man har prioriterat gemensam fortbildning och under senare år har man, inom projektet *Språknätet*, skapat lokala samverkansgrupper med flera professioner engagerade. I nätet ingår, förutom barnhälsovård och bibliotek, även familjecentraler, öppna förskolan och logopedier. Inom projektet arbetar man med årliga, gemensamma fortbildningar och man har utformat och förankrat överenskommelser i form av s.k. taxonomier. I den nationella enkätundersökningen av samverkan mellan bibliotek och barnhälsovård (se ovan) betonas flera svarande betydelsen av *Språknätet*. De uttrycker att det nu finns en tydlig struktur för samverkan och att man hittat varandra i kommunerna.





Inom projektet *Språknätet* har man producerat en film som kan användas i föräldrautbildningar och andra utbildningssammanhang kring små barns språkutveckling. Filmen visar på ett instruktivt och inspirerande sätt vad olika professioners samverkan kring språkstimulans kan innebära: vi möter sjuksköterskan på BVC som samtalar med föräldrarna och visar hur de kan kommunicera och samspela med sina barn. Vi är med om ett bebisbokprat på biblioteket och om sångstunder med bebisar och deras föräldrar på öppna förskolan. Några föräldrar som intervjuas berättar hur de tidigare tyckte att språkstimulans, det var alldeles för tidigt att fundera över för deras små bebisar, men att de nu har ändrat uppfattning. Filmen visar med många exempel hur mycket små barn kan fascineras av ramsor, sånger och bilder, i samspel med andra barn och vuxna.

Språknätet är inte längre ett projekt utan lever vidare inom ordinarie verksamhet. Det finns ännu ingen projektrapport men en sammanfattande redovisning har publicerats, där de olika insatserna i projektet beskrivs.¹⁷⁾

Under hösten 2015 kommer en utvärdering att påbörjas och den ska sedan genomföras under våren 2016.¹⁸⁾

Språk-kedjan i Region Halland

I Sverige kommer så gott som alla barn till BVC, och här upptäcks oftast barn med tal-, språk- eller kommunikationsproblem tidigt. Språket utvecklas inte i samma takt hos alla barn, men det viktiga är att alla barn får stöd och stimulans för att komma igång med tal och kommunikation. Sjuksköterskan på BVC screenar alla barn, och kan, i samverkan med föräldrarna, remittera barn med språkstörningar till logoped. I Halland är logopedmottagningarna de största remissmottagarna när det gäller förskolebarn.

Inom Region Halland, där barnhälsovård och bibliotek genomfört flera språkstimulerande projekt, uppmärksammade man snart den viktiga gruppen ”barn med språkstörningar” och frågade sig hur man på bästa sätt skulle kunna använda regionens resurser för att stödja och stimulera denna grupp. Man skapade projektet *Språk-kedjan* och involverade flera yrkesgrupper: en sjuksköterska från barnhälsovården, bibliotekarier, en logoped och en förskolepedagog. Utgångspunkten var det professionella objektet, det vill säga det gemensamma uppdraget att stödja och stimulera alla barns språkutveckling. Utmaningen blev hur de olika yrkesgrupperna kunde medverka till språkutveckling för barn med språkstörningar, utifrån sina olika kompetenser.

Projektgruppen konstaterade att det inte fanns något inspirerande, språkstimulerande material att erbjuda föräldrarna. I logopedernas stencilerade råd saknades estetiken, leklusten, de stimulerande berättelserna. Projektets fokus blev därför att skapa något helt nytt: språkväskor med inspirerande material. Logopeden Catarina Sjöberg bidrog med sina kunskaper om bredden och djupet av barns språkstörningar. Gruppen tog sin utgångspunkt i logopedin, samtidigt som bibliotekariernas och förskolepedagogens kunskaper om lekstimulans, estetik och språkglädje blev avgörande i valet av material: alla barn ska ges möjlighet att känna lust till språket och glädje i orden. I språkväskorna finns pussel, aktivitetskort, spel, böcker, dockor och förslag på lekar. Här finns både skriftliga instruktioner och dvd-filmer, eftersom språkstörningar ofta går ofta i arv. Att kunna erbjuda barn och föräldrar ett inspirerande material var viktigt. Gerd Almqvist-Tangen, barnhälsovårdssamordnare och en av projektledarna, berättar hur en förälder ringde och berättade att familjen, tack vare innehållet i väskan ”för första gången haft roligt och skrattat tillsam-

mans en fredagskväll".¹⁹⁾ Föräldrarnas synpunkter finns också med i den utvärdering av projektet som genomförts av logopeden Astrid Frylmark.²⁰⁾

Projektgruppen i Halland har fått många frågor om varför man inte sprider sina väskor över hela landet. Deras svar är att väskorna kommit till i ett samspel mellan olika professioner och att det är i gruppens samarbete, i själva processen, som väskorna vuxit fram. Resultatet är inte bara väskorna, gruppens egen kunskapsutveckling är lika viktig. Med andra ord svarar projektet *Språk-kedjan* inte i första hand på frågan vilket material som på bästa sätt kan stimulera barn med språkstörningar, utan på frågan: hur kan olika aktörer, med ett gemensamt professionellt objekt, samverka för att nå en högre kvalitet på sina insatser för målgruppen? Projektgruppen ser samverkan som den nyckel som tydliggjort hur viktigt det är med olika kompetenser för att kunna stimulera barns språkutveckling på bästa sätt. Genom projektet har man skapat en stark språkkedja kring barn med språkstörningar, med olika aktörer inblandade, där alla tar ansvar för samarbetet.²¹⁾

Olika kunskaper och kompetenser blir tillsammans något mer och annat än de enskilda delarna. Därför är samverkan nödvändig.

Slutsatser

I inledningen till detta avsnitt skrev vi att olika rapporter och utredningar, både på nationell nivå och på EU-nivå, betonar betydelsen av samverkan. I rapporten *Dags att höja ribban!*? är en av rekommendationerna att efter internationella exempel inrätta s.k. *Early childhood*-grupper i kommunerna. Detta föreslås också i den EU-rapport som granskat forskning om små barns språkutveckling.²²⁾ Syftet med sådana grupper är att stärka barns möjligheter till ett rikt och utvecklat språk genom att flera professioner samverkar kring barnen. I de två exempel på samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek som har lyfts fram här, från *Region Halland* och *Uppsala län*, har man byggt upp sin samverkan, steg för steg, och efter hand kunnat utveckla projekt där man dragit in professioner med andra kompetenser, som logopeder och förskolepedagoger.

Regeringens strategi, *Nationell strategi för ett utvecklat föräldrasöd*,²³⁾ betonar starkt betydelsen av samverkan mellan olika samhällsaktörer. Man skriver att det krävs politisk styrning, man understryker behovet av långsiktiga, integrerade samverkansformer och av politiskt förankrade överenskommelser som klargör hur ansvaret ska fördelas. Man ser att det krävs tid och resurser, respekt och samförstånd mellan olika aktörer, stöd från ledning och politiker, struktur och utvärderingar. Med andra ord: de problem och de behov som synliggjorts i de båda rapporterna återkommer här. Frågan är hur den nationella strategin kommer att förverkligas?

För att driva på utvecklingen, så att breda samverkansgrupper med barns språkutveckling i fokus kan etableras i flera kommuner och regioner, är skrivningarna i den nationella strategin viktiga och förpliktigande. Intrycket är att för fortsatt utveckling behövs insatser på både nationell och regional nivå.

Bokstart Sverige och
Språkstart Halland –
små barns språkutveckling

Sammantaget har vi kunnat se att det görs stora insatser, på kommunal och regional nivå i Sverige, för att stimulera små barns språkutveckling, och att Kulturrådet har stött många av dessa projekt. I en internationell jämförelse har insatserna ändå varit alltför splittrade, sällan utvärderade och inte tillräckligt förankrade. Den svenska forskningen om program för små barns språkutveckling är också eftersatt.²⁴⁾

Många, grupper och enskilda, har därför länge arbetat för att få till stånd ett *Bokstart* i Sverige.

Bokstart Sverige

Bokstart är en nationell satsning som riktar sig till små barn i åldern 0-3 år och vuxna i deras närhet, med syfte att tidigt stimulera språkutveckling. Föräldrar uppmanas att prata, läsa, sjunga, rimma och ramsa med barnet. På så sätt utvecklas barnets språk och läsintresse.

Bokstart bygger på samverkan mellan folkbibliotek, förskola och barnhälsovård och utgår från varje enskild familjs och barns behov. Samarbeta med det civila samhället är viktigt i språk- och läsfrämjande insatser som riktar sig till småbarnsfamiljer.

Kulturrådet har sedan regleringsbrev för 2014 i uppdrag att initiera, samordna och följa upp läsfrämjande verksamhet utanför skolan. Ett initiativ inom uppdraget är *Bokstart*, en nationell satsning på små barns språk- och läsutveckling. Bokstart-program finns i närmare 40 länder och har pågått i Sverige i form av pilotprojekt från 2015.

Bokstart riktar sig till familjer och vill stärka föräldrar i deras betydelsefulla roll för att tidigt stimulera språk och

kommunikation. En framgångsfaktor är samverkan mellan folkbibliotek, förskola och barnhälsovård, där samtliga har i uppdrag att stödja barns språkutveckling, men utifrån skilda kompetenser och infallsvinklar.

Forskning visar att föräldrar som deltagit i bokstartsprogram läser mer med sina barn och de går oftare till biblioteket. De blir också mer medvetna om läsningens roll för språkutvecklingen. Behov av stimulans för språk- och läsutveckling finns i alla samhällsgrupper och *Bokstart* är en generell satsning för alla små barn.

Kulturrådet har fått i uppdrag av regeringen att under 2017 utvidga *Bokstart* till fler regioner och koppla satsningen till förskolan. Som en del i utvidgningen kommer Kulturrådet att erbjuda möjlighet att söka bidrag för regionala och kommunala satsningar på små barns språkutveckling. Kulturrådet ska ta fram kompetensutvecklingsinsatser för folkbibliotek, barnhälsovård och förskola. Det kommer finnas material och boktips som stöd i arbetet.

Texten ovan om *Bokstart* Sverige är hämtad från Kulturrådets webbplats.²⁵⁾

Språkstart Halland – små barns språkutveckling

Alla barn har rätt till ett språk! *Språkstart Halland* är en satsning som riktar sig till små barn och vuxna i deras närhet, för att tidigt stimulera språkutveckling. I denna satsning kommer kommunerna och Region Halland samverka för att på olika sätt nå familjer med inspiration och information.

Språkstart Halland är ett nämnds- och sektorsövergripande arbete som handlar om hälsa och ett långsiktigt hållbart samhälle. Satsningen handlar om tal, språk och kommunikation. Genom att bilda språkstartgrupper i deltagande kommuner, där bland andra bibliotek, barnhälsovård, förskola och logopedi representeras, säkerställer vi tvärsektorriell kompetens i satsningen.

Region Halland har avsatt medel för att tillsammans med Hallands kommuner driva och samordna små barns språkutveckling. Satsningen startade under 2017 med förankring och konkret utformning av arbetet. Utåtriktade aktiviteter förväntas komma igång under 2018.

Familjen är viktigast!

Språkstart Halland kommer innehålla olika aktiviteter. Grundläggande är möten i hemmiljö då familjerna får besök av en bibliotekarie och erbjuds ett språkpaket med material och lustfylld inspiration till att tala, rimma, ramsa, sjunga och leka tillsammans. Att besöket genomförs av bibliotekarie har i tidigare projekt visat sig vara ett bra sätt att nå hela familjen. Barn och vuxna bjuds även in till biblioteket.

En god start i livet

Att investera i barns utveckling är en viktig väg till social hållbarhet och minskade skillnader i hälsa. Verksamheter som påverkar barn och unga behöver hålla den kvalitet som krävs för att tillgodose alla barns behov, oavsett deras sociala och ekonomiska förutsättningar. De första åren i ett barns liv har stor påverkan på framtida hälsoutveckling. Tidiga och samordnade insatser från samhället kompenserar och utjämnar konsekvenserna av olika förutsättningar. Positiva effekter kan ses under en lång tid.

Ur Tillväxstrategi för Halland 2014-2020, sid. 38

Kan *Språkstart Halland* göra skillnad?

Ja, denna satsning bygger på lång och bred erfarenhet och forskning. Inom Region Halland har bibliotek och barnhälsovård samarbetat i flera olika projekt under mer än tio år, som alla syftar till att stärka små barns språkutveckling. Personal i både kommunerna och i regionen har varit involverade i tidigare satsningar. De tidigare projekten har väckt stort intresse i Halland, hos lokala nämnder, i folkhälsoråd och har även varit anledning till fullbokade nationella konferenser.²⁶⁾



Källor och referenser

- 1) Texten är inspirerad av Elisabeth Björklunds avhandling *Att erövra litteracitet: små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Avhandlingen lades fram vid Göteborgs universitet 2008.
- 2) Samtliga projektrapporter och utvärderingar av språkutvecklingsprojekt som genomförts som samverkansprojekt inom Region Halland är tillgängliga på Region Hallands webbplats och kan laddas ner i pdf-format.
Adress: www.regionhalland.se/broschyre/regionbiblioteket
- 3) Rydsgö, K. (2012). *Dags att höja ribban!? – en rapport om samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek om små barns språk- och litteracitetsutveckling*. Se not 2.
- 4) Hampson Lundh, A. & Michnik, K. (2014). *Samverkan mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige: en utökad kartläggning och nulägesbeskrivning*. Se not 2.
- 5) PISA- och Pirls-undersökningar genomförs av EU-organet OECD respektive organisationen IEA. De undersöker bl.a. läsförståelse och läsförståelse. Läs mer på Skolverkets webbplats.
Adress: <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/internationella-studier>
- 6) Bookstart.
Adress: <http://www.bookstart.org.uk>
- 7) KPMG (2006). *The long term costs of of literacy difficulties*.
Tillgänglig via: https://readingrecovery.org/images/pdfs/Reading_Recovery/Implementation/ecr_costs-2006.pdf
- 8) *Bookstart 2009/10: A Social Return on Investment (SROI) Analysis*.
Tillgänglig via: <http://files.server.booktrust.org.uk/usr/resources/543/social-return-on-investment-june2010.pdf>
- 9) Westerlund, M. & Lagerberg, D. (2008). Expressive vocabulary in 18-month-old children in relation to demographic factors, mother and child characteristics, communication style and shared reading. *Child, care, health and development*, 34 (2) s. 257-266.
- 10) *EU high level group of experts on literacy: final report*. (2012), s. 39.
Tillgänglig via: http://ec.europa.eu/education/policy/school/doc/literacy-report_en.pdf
- 11) Carpentieri, J., Fairfax-Cholmeley, K., Litster, J., & Vorhaus, J. (2011). *Family literacy in Europe: using parental support initiatives to enhance early literacy development*. London: NRDC, Institute of Education.
Tillgänglig via: http://ec.europa.eu/education/policy/school/doc/family-literacy_en.pdf

-
- 12) Westerlund, M., *Ett barn flera språk*.
Tillgänglig via: <http://www.lul.se/sv/Kultur/Lansbibliotek-Uppsala/Spraknatet1/Foldern-Ett-barn-flera-sprak/>
- 13) Uppsala länsbibliotek, projekt Gåvoboken.
Adress: <http://www.lul.se/sv/Kultur/Lansbibliotek-Uppsala/Spraknatet1/Gavoboken/>
- 14) *Bogstart*.
Adress: <https://slks.dk/biblioteker/fokusomraader/boern/bogstart/>
- 15) Se t.ex *Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd – en vinst för alla*. Regeringen: Socialdepartementet. (2013), och *EU high level group ...* (Se not 10).
- 16) För en fullständig bild av enkätstudierna, se: Michnik, K. & Rydsjö, K. (2012) och Hampson Lundh, A. & Michnik, K. (2014).
Se not 2.
- 17) Material om *Språknätet* finns tillgängligt via: <http://www.lul.se/sv/Kultur/Lansbibliotek-Uppsala/Spraknatet1/>
Filmen är också tillgänglig via <http://www.rikshandboken-bhv.se/Texter/Kommunikativ-utveckling/Sprakutveckling-film/>
- 18) Samtal med Anneli Lidström, bibliotekskonsulent, Länsbibliotek Uppsala.
- 19) Blomberg, M. et al. (2010). *Språk-kedjan: en obruten kedja för alla barns tal- och språkutveckling*. Se not 2.
- 20) Frylmark, A. (2012). *Utvärdering av projekt Språk-kedjan*.
Se not 2.
- 21) Läs mer om Språk-kedjan på www.regionhalland.se/sprakkedjan
- 22) Se not 10.
- 23) Se not 15.
- 24) Jfr Carpentieri, J. et al., (not 10) som inte har med någon svensk studie i sin metastudie av europeiska familjestödjande och läsfrämjande program.
- 25) *Bokstart Sverige*.
Adress: <http://www.kulturradet.se/bokstart/>
- 26) <http://regionhalland.se/sprakstart>

Två frågor är i fokus för denna broschyr:

1

VARFÖR ÄR DET VIKTIGT ATT SATSA PÅ SMÅ BARNNS SPRÅKUTVECKLING?

2

VARFÖR ÄR DET VIKTIGT ATT SAMVERKA KRING SMÅ BARNNS SPRÅKUTVECKLING?

Vi besvarar frågorna med utgångspunkt i två rapporter, *Dags att höja ribban!?* och *Samarbete mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige*.

Vi sammanfattar kunskapsläget och argumenterar för föräldrastöd och samverkan.

Vi vänder oss till de professioner/yrkesgrupper som arbetar med små barns språkutveckling: BVC-personal, logopedier, bibliotekarier och förskolepedagoger, men också till andra intresserade.



BÄSTA LIVSPLATSEN

Region Halland

www.regionhalland.se

KULTURRÅDET

www.kulturradet.se